

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ ІВАНА
ФРАНКА
КАФЕДРА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА**

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Проректор з науково-педагогічної роботи
та соціальних питань і розвитку
Львівського національного університету
імені Івана Франка доц. Лозинський М.В.

_____

« ____ » _____ 20 __ р.

**РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА В ДІЯЛЬНОСТІ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ**

галузь знань **08 «Право»**
спеціальність **081 «Право»**
освітньо-наукова програма ОС Магістр
спеціалізація **«Публічно-правова»**
обов'язкова дисципліна
юридичний факультет

Робоча програма навчальної дисципліни «Конституційно-правове забезпечення прав людини і громадянина в діяльності публічної влади» для студентів за галуззю знань 08 «Право», спеціальністю 081 «Право» у межах освітньо-наукової програми ОС Магістр. – Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2018 р.

Розробник:

Рабінович Сергій Петрович – професор кафедри конституційного права, доктор юридичних наук, професор

*Робоча програма затверджена на засіданні кафедри конституційного права
юридичного факультету
Львівського національного університету імені Івана Франка
(Протокол від «29» серпня 2018 року № 1)*

**Завідувач кафедри
конституційного права**

_____ проф. П.Ф. Гураль

«__» _____ 2018 року

Схвалено Вченою Радою юридичного факультету Львівського національного університету імені Івана Франка (галузь знань 08 «Право», спеціальність 081 «Право» у межах освітньо-наукової програми ОС Магістр) Протокол від «__» _____ 2018 року № ____

«__» _____ 2018 року

Голова _____ проф. В.М. Бурдін

© Рабінович С.П., 2018

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів 4	Галузь знань 08 «Право»	Обов'язкова
	Спеціальність 081 «Право»	Рік підготовки: 1-й
Загальна кількість годин 120		Семестр 1-й
	Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 3 самостійної роботи студента – 5,5	Лекції 16 год.
Практичні 32 год.		
Самостійна робота 72 год.		
Вид контролю: іспит		

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної роботи становить:

для денної форми навчання – 1:1,5

Мова навчання: українська.

2. МЕТА ТА ЗАВДАННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Мета викладання дисципліни — одержання теоретичних та практичних знань, умінь та навичок у сфері застосування конституційно-правових механізмів забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів публічної влади в Україні.

Завданнями вивчення дисципліни «Конституційні засади охорони і захисту прав людини і громадянина в діяльності органів публічної влади в Україні» є аналіз конституційного та муніципального законодавства України, актів Конституційного Суду України, Вищого адміністративного суду України, Європейського суду з прав людини, навчальної та монографічної літератури, вирішення аналітичних завдань та практичних казусів; навчити студентів застосовувати засвоєні теоретичні положення на практиці.

Результати навчання. Згідно з вимогами освітньо-наукової програми студенти повинні:

знати конституційно-правові засади діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій в Україні, механізм реалізації ними своїх повноважень; конституційно-правові засади реалізації принципу верховенства права в умовах сучасного стану функціонування системи місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій в Україні;

уміти здійснювати критичний аналіз, оцінку і синтез нових ідей, поглядів, концепцій у сфері теорії та практики охорони і захисту прав людини і громадянина в діяльності органів публічної влади в Україні застосовувати на практиці норми, які забезпечують додержання прав людини місцевими органами публічної влади; вміти складати проекти рішень у справах із питань прав людини в діяльності місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій в Україні.

3. ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1.

Права і свободи людини і громадянина та їх стандарти в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій в Україні

Тема 1. Забезпечення, охорона і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями

Поняття забезпечення, охорони і захисту прав і свобод людини в діяльності органів публічної влади.

Конституційні права та інтереси як об'єкти правового забезпечення. Співвідношення конституційних прав і свобод людини та охоронюваних інтересів. Види інтересів у конституційному праві.

Акти (рішення) місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій у механізмі забезпечення прав людини. Особливості актів місцевого самоврядування. Види актів місцевого самоврядування. Акти (рішення) місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій як предмет оскарження. Дії органів і посадових осіб місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій як предмет оскарження. Бездіяльність органів і посадових осіб місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій як предмет оскарження.

Тема 2. Конституційні й міжнародні джерела стандартів прав і свобод людини в Україні

Конституційні стандарти прав і свобод людини і громадянина в Україні. Джерела конституційних стандартів прав людини.

Поняття міжнародних стандартів прав людини. Система міжнародних стандартів прав людини. Джерела міжнародних стандартів прав людини. Європейські стандарти прав людини. Конвенція (ЄКПЛ) про захист прав людини і основоположних свобод як складова національного законодавства. Практика ЄСПЛ як джерело міжнародних стандартів прав людини та її місце у конституційному праві України.

Вимоги належного управління як засіб забезпечення прав людини в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Європейська хартія місцевого самоврядування (Страсбург, 15.10.1985). Декларація щодо забезпечення доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях (Будапешт, 24–25.02.2005). Декларація щодо вирішення питань доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях (Валенсія, 15–16.10.2007). Заключна декларація «Добре місцеве та регіональне врядування у нестабільний час: запорука змін» (Утрехт, 16–17.11.2009).

Стратегія інновацій та належного врядування на місцевому рівні (2008), Резолюція (77) 31 Комітету міністрів РЄ про захист особи стосовно актів адміністративних органів від 28.09.1977. Рекомендація № R (80) 2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами. Кодекс належного управління (Code of good administration).

Тема 3. Конституційні умови правомірності рішень, дій та бездіяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування

Забезпечення прав людини при прийнятті актів органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Верховенство права як вимога до діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Основний зміст принципу верховенства права згідно з Доповіддю про верховенство права Європейської комісії «За демократію через право» (Венеціанська комісія) від 25–26.03.2011. Законність. Правова певність. Заборона на свавілля. Доступ до правосуддя, забезпечуваного незалежними і неупередженими судами, у тому числі судовий розгляд адміністративних актів. Дотримання прав людини. Недискримінація та рівність перед законом. Вимоги верховенства права згідно з практикою ЄСПЛ. Вимоги верховенства права згідно з практикою КСУ.

Принцип законності у діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Вимога відповідності закону змісту актів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Дотримання меж повноважень органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Поняття та особливості здійснення дискреційних повноважень.

Вимоги до форми, порядку прийняття та введення в дію акта місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій.

Тема 4. Окремі вимоги верховенства права у практиці органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій

Дотримання засади рівності перед законом в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Зміст принципу рівного поводження і заборони дискримінації в праві РЄ та ЄС. Несамостійний характер права на недискримінацію в ЄКПЛ. Поняття і мотиви дискримінації. Ситуації дискримінації, які можна і не можна порівнювати. Обов'язки держави із забезпечення права на недискримінацію. «Позитивна дискримінація».

Співвідношення принципів рівності і недискримінації. Загальні засади застосування принципу рівноправності громадян у практиці КСУ. Правові позиції КСУ з питань рівності і недискримінації у сфері громадянських і політичних прав. Юридична і фактична рівність у сфері економічних прав. Принцип рівності та права у сфері соціального забезпечення. Рівність і конституційна засада соціальної держави. Взаємодія принципу пропорційності й недискримінації у рішеннях КСУ та ЄСПЛ.

Пропорційність (домірність). Зміст принципу пропорційності у практиці у практиці КСУ та ЄСПЛ. Тест на пропорційність. Чинники, які мають братись до уваги для визначення домірності обмеження прав і свобод у рішеннях КСУ та ЄСПЛ.

Розсудливість (розумність) як вимога до діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Добросовісність рішень, дій та бездіяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Додержання мети надання владного повноваження органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій.

Принцип безсторонності (неупередженості) в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Урахування права особи на участь у прийнятті рішення. Доступ до інформації. Вимога обґрунтованості акта. Обґрунтованість і мотивованість актів органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Своєчасність прийняття акта. Критерій «розумного» строку. Право на правову допомогу.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2.

Охорона і захист окремих прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій в Україні

Тема 5. Правомірні обмеження конституційних прав і свобод людини в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій

Джерела правового регулювання обмежень прав і свобод людини.

Поняття змісту, обсягу, меж та обмежень прав і свобод в практиці КСУ. Звуження змісту прав і свобод. Звуження обсягу прав і свобод. Скасування прав і свобод.

Конституційні та міжнародні стандарти обмеження прав людини. Конституційні принципи обмеження прав і свобод. Міжнародно-правові стандарти обмеження прав і свобод. Встановлення підстав втручання законом. Поняття «закона» в практиці ЄСПЛ. Справа «Санді Таймс».

Легітимність мети втручання. Легітимні цілі обмежень прав людини в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій.

Інтереси національної безпеки. Інтереси територіальної цілісності. Інтереси громадського порядку. Охорона здоров'я населення. Охорона моральності населення. Захист репутації або прав інших людей. Підтримання авторитету і неупередженості правосуддя.

Необхідність втручання у демократичному суспільстві згідно з практикою ЄСПЛ. Справа «Хендісайд».

Правомірні обмеження конституційних прав і свобод людини в діяльності органів місцевого самоврядування. Правомірні обмеження конституційних прав і свобод людини в діяльності місцевих державних адміністрацій.

Тема 6. Способи захисту конституційних прав та інтересів особи у відносинах з органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями

Позасудовий порядок захисту прав і свобод у відносинах з органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями. Адміністративні та інші форми позасудового оскарження рішень, дій чи бездіяльності органів та посадових осіб публічної влади. Судовий порядок захисту прав і свобод у відносинах з органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями.

Система способів судового захисту прав та інтересів особи у відносинах з органами місцевого самоврядування. Види способів захисту прав та інтересів особи. Способи захисту прав і свобод, що можуть бути реалізовані як у судовому, так і в позасудовому порядку. Судові способи захисту прав і свобод людини. Вибір способу судового захисту порушених прав та інтересів. Суб'єкти, акти яких можуть бути оскаржені. Строки звернення за судовим захистом прав та інтересів від порушень з боку суб'єкта владних повноважень.

Визнання незаконним (неконституційним) акта місцевого самоврядування як спосіб захисту прав та інтересів особи. Оцінка конституційності акта місцевого самоврядування судом. Проблемні питання прямої дії Конституції України. Проблема загального конституційного контролю.

Підстави, умови та наслідки визнання незаконними рішень, дій та бездіяльності органів і посадових осіб місцевого самоврядування. Підстави визнання незаконними рішень, дій та бездіяльності органів та посадових осіб місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Умови визнання незаконним (протиправним) акта місцевого самоврядування Умови визнання незаконними (протиправними) актів місцевих державних адміністрацій.

Правові наслідки визнання акта місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій незаконними.

Тема 7. Конституційне право на доступ до публічної інформації та його гарантування в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій

Міжнародні та національні стандарти права на доступ до публічної інформації. Конвенція Ради Європи про доступ до офіційних документів від 18.06.2009. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля, ратифікована Законом України № 832-XIV від 6.07.99 (Орхуська конвенція). Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи: «Про доступ до офіційних документів» № Rec (2002) 2 від 21.02.2002, «Про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні державних органів» № R (81) 19 від 25.11.1981; Рекомендація № 854 (1979) ПАРЄ «Про доступ громадськості до інформації, що є в розпорядженні державних органів, і свободу інформації». Практика ЄСПЛ (Sdružení Jihočeské Matky v. Czech Republic; «Társaság a Szabadságjogokért v. Hungary»).

Конституційне право на доступ до публічної інформації у практиці КСУ.

Публічна інформація та інформація, яка становить суспільний інтерес.

Обмеження доступу до публічної інформації. Конфіденційна інформація. Таємна інформація. службова інформація. «Трискладовий тест».

Реалізація права на доступ до інформації в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Запит на інформацію. Інші форми реалізації права на доступ до інформації. Доступ до засідань колегіальних суб'єктів владних повноважень.

Тема 8. Забезпечення свободи мирних зібрань органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями

Право на свободу мирних зібрань: джерела правового регулювання

Правові форми мирних зібрань. Збори. Демонстрація і похід (хода). Маніфестація. Мітинг. інші форми мирних зібрань. Пікет.

Основоположні принципи здійснення свободи мирних зібрань. Керівні принципи щодо свободи мирних зібрань (ОБСЄ, Венеціанська Комісія). Презумпція на користь проведення зібрань. Позитивні обов'язки держави із сприяння мирним зібранням та їх захисту. Законність. Пропорційність. Недискримінаційність. Відповідальність адміністративного органу.

Забезпечення органами місцевого самоврядування права організації й проведення мирних зібрань. Механізм забезпечення організації й проведення мирних зібрань. Компетенція органів місцевого самоврядування і місцевих органів виконавчої влади із забезпечення свободи мирних зібрань.

Обмеження реалізації свободи мирних зібрань. Конституційні підстави обмеження реалізації свободи мирних зібрань. Підстави для застосування обмежень у реалізації свободи мирних зібрань у практиці КСУ та ЄСПЛ.

4. ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ ДИСЦИПЛІНИ

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	Усього	у тому числі				
		л	с	прк	інд	ср
1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ПРАВА І СВОБОДИ ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА ТА ЇХ СТАНДАРТИ В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УКРАЇНІ						
Тема 1. Забезпечення, охорона і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями	16	2	4	---	---	9
Тема 2. Конституційні й міжнародні джерела стандартів прав і свобод людини в Україні	14	2	4	---	---	9
Тема 3. Конституційні	14	2	4	4	---	9

умови правомірності рішень, дій та бездіяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування						
Тема 4. Окремі вимоги верховенства права у практиці органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій	14	2	4	4	---	9
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2. ОХОРОНА І ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І ГРОМАДЯНИНА В ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ І МІСЦЕВИХ ДЕРЖАВНИХ АДМІНІСТРАЦІЙ В УКРАЇНІ						
Тема 5. Правомірні обмеження конституційних прав і свобод людини в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій	14	2	4	4	---	9
Тема 6. Способи захисту конституційних прав та інтересів особи у відносинах з органами місцевого самоврядування і	14	2	4	4	---	9

місцевими державними адміністраціями						
Тема 7. Конституційне право на доступ до публічної інформації та його гарантування в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій	14	2	4	4	---	9
Тема 8. Забезпечення свободи мирних зібрань органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями	14	2	4	4	---	9
Усього годин	120	16	32	---	---	72

Практичні заняття (денна - 32 год.)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
I.	II.	III.
1.	Забезпечення, охорона і захист конституційних прав і свобод людини і громадянина органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями	4
2.	Конституційні й міжнародні джерела стандартів прав і свобод людини в Україні	4
3.	Конституційні умови правомірності рішень, дій та бездіяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування	4
4.	Окремі вимоги верховенства права у практиці органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій	8
5.	Правомірні обмеження конституційних прав і свобод людини в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій	2
6.	Способи захисту конституційних прав та інтересів особи у відносинах з органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями	4
7.	Конституційне право на доступ до публічної інформації та його гарантування в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій	2
8.	Забезпечення свободи мирних зібрань органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями	4

Всього: 32

Самостійна робота (72 год.)

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1.	Виокремте і класифікуйте юридичні засоби забезпечення, охорони і захисту конституційних прав і свобод людини і громадянина а) органами місцевого самоврядування і б) місцевими державними адміністраціями. Визначте, в яких організаційно-правових формах може здійснюватись така діяльність.	9
2.	Проаналізуйте систему конституційних і міжнародних джерел стандартів прав і свобод людини в Україні. Схарактеризуйте основні концепції співвідношення і взаємодії міжнародного і національного права у сфері прав людини.	9
3.	Виокремте конституційні умови правомірності рішень, дій та бездіяльності органів державної влади і органів місцевого самоврядування. Порівняйте перелік цих умов із а) змістом принципу верховенства права і б) вимогами «належного управління» і «доброго врядування»	9
4.	Схарактеризуйте нормативний зміст кожної з визнаних у Доповіді Європейської комісії «За демократію через право» вимог верховенства права у практиці органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій. Знайдіть нормативне підґрунтя для застосування норм аналогічного змісту у законодавстві України	9
5.	Визначте умови правомірності обмежень конституційних прав і свобод людини в діяльності органів місцевого самоврядування і місцевих державних адміністрацій а) в законодавстві України і практиці КСУ; б) в міжнародно-правових актах і практиці міжнародних судових установ	9
6.	Схарактеризуйте систему способів захисту конституційних прав та інтересів особи у відносинах з органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями і розкрийте порядок такого захисту	9
7.	Проаналізуйте зміст конституційного права на доступ до публічної інформації та систему правових засобів його гарантування в діяльності а) органів місцевого самоврядування і б) місцевих державних адміністрацій	9
8.	Розкрийте юридичний механізм забезпечення свободи мирних зібрань органами місцевого самоврядування і місцевими державними адміністраціями	9
Всього:		72

5. МЕТОДИ КОНТРОЛЮ

Знання та навички студентів, отримані при засвоєнні навчальної дисципліни «Конституційно-правове забезпечення прав людини і громадянина в діяльності публічної влади», оцінюється за рейтинговою системою.

Форми поточного контролю включають: оцінювання виконання домашніх самостійних завдань, тестів та контрольних робіт, виконаних студентами під час практичних занять.

Студент може отримати максимально 50 балів за усні відповіді або виконання тестів чи контрольних робіт, задач та інших завдань на практичних заняттях.

Неготовність до заняття або незадовільна відповідь (розв'язання задачі) також підлягають відповідній оцінці і студенту виставляється "0" балів. Студент повинен перездати незадовільну оцінку протягом двох тижнів і отримати позитивну оцінку, яка враховується під час визначення середнього балупоточної успішності. Не перескладена заборгованість тягне виставлення за іспит оцінки «0» FX.

Формою підсумкового контролю знань та навичок студентів по дисципліні є іспит, на якому результати їх навчальної роботи оцінюються за весь період вивчення дисципліни за 50 – бальною шкалою. Іспит проводиться в усній формі.

За результатами вивчення дисципліни при складанні іспиту студент отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою, яка розраховується як середньозважене оцінок за поточну успішність і оцінки за іспит.

6. РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО НАРАХОВУЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ

Розподіл балів, які отримують студенти для екзамену

Поточна успішність	Іспит	Сума
T1-T8	T1-T8	
50	50	100

Оцінювання знань студента здійснюється за 100-бальною шкалою (для екзаменів і заліків).

- максимальна кількість балів при оцінюванні знань студентів з дисципліни, яка завершується екзаменом, становить за поточну успішність 50 балів, на екзамені – 50 балів;
- при оформленні документів за екзаменаційну сесію використовується таблиця відповідності оцінювання знань студентів за різними системами.

Шкала оцінювання: Університету , національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка ECTS	Визначення	За національною шкалою	
			Екзаменаційна оцінка, оцінка з диференційованого заліку	Залік
90 – 100	A	<i>Відмінно</i>	<i>Відмінно</i>	<i>Зараховано</i>
81-89	B	<i>Дуже добре</i>	<i>Добре</i>	
71-80	C	<i>Добре</i>		
61-70	D	<i>Задовільно</i>	<i>Задовільно</i>	
51-60	E	<i>Достатньо</i>		

90-100 балів (відмінно) - виставляється студенту, який дав повну і правильну відповідь на всі питання, що базуються на знанні нормативно-правових актів, судової практики та спеціальної літератури. Прояви уміння застосування набути знання до конкретних суспільно-економічних ситуацій та здібності аналізу джерел вивчення даного курсу.

81-89 балів (дуже добре) - виставляється студенту, який дав не цілком повну але правильну відповідь на всі питання, що базується на знанні предмету.

71-80 балів (добре) - виставляється студенту, який дав повну і правильну відповідь, але не на всі питання, або відповідь не базується на всіх складових джерелах вивчення. Тобто знав нормативно-правовий акт та судову практику але не знав інформації, що міститься у спеціальній літературі, чи інформації, яка міститься у інших джерелах. Однак у підсумку його відповідь повинна базуватись не менше ніж на двох базових джерелах.

61-70 балів (задовільно) - виставляється студенту, який не дав вичерпної детальної відповіді на питання контрольних завдань і яка базується тільки на одному із рекомендованих джерел вивчення матеріалу.

51-60 балів (достатньо) - виставляється студенту, який не дав вичерпної (достатньої) відповіді на питання контрольних завдань та не може назвати джерела інформації навчальної дисципліни.

0-50 балів (незадовільно) - виставляється студентіві, який виявив значні прогалини в знаннях основного навчального матеріалу, допустив принципові помилки у виконанні передбачених програмою завдань, незнайомий з основною юридичною літературою з дисципліни.

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Методичні матеріали

1. Рабінович С.П. Забезпечення прав і свобод людини і громадянина в діяльності органів місцевого самоврядування : конспект лекцій. – Львів : Малий видавн. центр ЛНУ ім. Івана Франка, 2015. – 184 с.
2. Конституційне гуманітарне право: навч. посіб. / За ред. А.Р. Крусян, А.А. Єзерова. 2018, 464 с. (Сер.: Проблеми сучасної конституціоналістики. Вип. 4)
3. Права і свободи людини і громадянина в Україні (доктрина Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України) / за ред. П. Ф. Мартиненка, В. М. Кампа. – К. : Юрінком Інтер, 2013. – 376 с.
4. Питання заборони та протидії дискримінації : методичні рекомендації для юристів / Упорядник Христова Г., К., 2015: www.ombudsman.gov.ua/files/alena/GuidelinesFinal26-05.pdf

Міжнародні нормативно-правові акти та документи:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 9-12.
2. Декларация Совещания на высоком уровне Генеральной Ассамблеи о верховенстве права на национальном и международном уровнях, принятая Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций 24 сентября 2012 года [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/LTD/N12/516/53/PDF/N1251653.pdf?OpenElement>.
3. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014) http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/984_011/page12
4. Декларация про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних та мовних меншин від 18 грудня 1992 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 174-176.
5. Декларация щодо вирішення питань доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях (Європейська Конференція міністрів держав-членів Ради Європи, відповідальних за регіональне та місцеве врядування (Валенсія, 15-16 жовтня 2007 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Tolkovanov_Dobre_final.pdf

6. Європейська конвенція про громадянство від 6 листопада 1997 року // Збірка договорів Ради Європи : Українська версія / Є. М. Вишневський (пер. та ред.). – К. : Парламентське вид-во, 2000. – С. 483-498.
7. Європейська соціальна хартія від 18 жовтня 1961 року // Збірка договорів Ради Європи : Українська версія / Є. М. Вишневський (пер. та ред.). – К. : Парламентське вид-во, 2000. – С. 65-86.
8. Європейська хартія про статус суддів від 10 липня 1998 р. // Судові та правоохоронні органи європейських країн : навч.–метод. посіб. – О. : Юрид. літ., 2005. – С. 49-60.
9. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин від 5 листопада 1992 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 389-398.
10. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція ; ООН, 25 червня 1998 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу : http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015
11. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 4 листопада 1950 року // Забезпечення прав людини. Хрестоматія. – К. – Х., 2005. – С. 61-65.
12. Конвенція про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок від 18 грудня 1979 року [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
13. Конвенція про права дитини від 20 листопада 1989 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 46-58.
14. Конвенція про участь іноземців у суспільному житті на місцевому рівні // Збірка договорів Ради Європи : Українська версія / Є. М. Вишневський (пер. та ред.). – К. : Парламентське вид-во, 2000. – С. 219-226.
15. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 39-46.
16. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року // Забезпечення прав людини. Хрестоматія. – К. – Х., 2005. – С. 38-46.
17. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права від 16 грудня 1966 року // Забезпечення прав людини. Хрестоматія. – К. – Х., 2005. – С. 33-38.
18. Факультативний протокол до Міжнародного пакту про громадянські та політичні права від 16 грудня 1966 року // Права людини і професійні стандарти для працівників правоохоронних органів в документах міжнародних організацій. – К. : Сфера, 2002. – С. 24-26.
19. Про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні

державних органів : Рек. № R (81) 19 Ком. міністрів державам–членам Ради Європи // Доступ до інформації та електронне урядування / авт.-упоряд. М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2004. – С. 188-192.

20.Резолюція (77) Комітету Міністрів держав-членів Ради Європи про захист особи стосовно актів адміністративних органів влади // Основи адміністративного судочинства і адміністративного права / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В. І. Шишкіна. –К. : Старий світ, 2006. – С. 427-437.

21.Рекомендація К(89)8 Комітету Міністрів державам-членам Ради Європи стосовно судового захисту в адміністративних справах // Основи адміністративного законодавства і адміністративного права / за заг. ред. Р. О. Куйбіди, В.І. Шишкіна. – К. : Старий світ, 2006. – С. 427-437.

22. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 11 березня 1980 р. № (80) 2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами // Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упор. В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – С. 470-479.

23. Йоганесбурзькі принципи. Національна безпека, свобода висловлювання і доступ до інформації (Йоганесбург, 01.10.1995 р.) : неофіц. пер. О. Дацаківської [Електронний ресурс] – Режим доступу : // www.ji.lviv.ua/n32texts/johannesburg.htm

24. Лимбургские принципы осуществления Международного Пакта об экономических, социальных и культурных правах (Маастрихт, 2-6 июня 1986 г.) : UN doc/ E/CN.4/1987/17 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www1.umn.edu/humanrts/instate/RLimburg uidelines.html>

25. Сиракузские принципы толкования ограничений и отступлений от положений Международного пакта о гражданских и политических правах : Документ ООН E/CN.4/1985/4, Приложение (1985) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://legislationline.org/ru/ documents/ action/popup/id/14624>

26. Статут Ради Європи від 5 травня 1949 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 26. – Ст. 1733.

27. Руководящие принципы по свободе мирных собраний. – Изд. 2-е : Подготовлены советом экспертов БДИПЧ ОБСЕ по вопросам свободы собраний и Европейской комиссией за демократию через право (венецианской комиссией) совета европы (Варшава-Страсбург, 2010 г.) [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.osce.org/ru/odihr/ 83237?download=true>

28. Верховенство права : Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25-26 березня 2011 р. // Право України. – 2011. – № 10. – С. 168–184.

29. Висновок Венеціанської комісії стосовно Закону України “Про судоустрій і статус суддів” (повна версія) від 25 жовтня 2010 р. // Страсбург, 2010.

Законодавство України:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. (із наступними змінами, в редакції Закону України від 02.06.2016) // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – №30. – Ст. 141; ВВР, 2016, № 28, Ст.532.

2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод (Рим. 21.11.50) // Голос України, 10 січня 2001 року. – № 3 (2503). – С. 6-8.

3. Про міжнародні договори України : Закон України від 29 червня 2004 року // Урядовий кур'єр. – 18 серпня 2004 р. – № 155.

4. Про судоустрій і статус суддів : Закон від 02.06.2016 № 1402-VIII // Відомості Верховної Ради України. – 2016. – № 31. – Ст.545.

5. Про Конституційний Суд України : Закон України від 13 липня 2017 року // Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 35, Ст.376. Із змінами,

внесеними згідно із Законом № 2147-VIII від 03.10.2017, ВВР, 2017, № 48, Ст.436.

6. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (з наступ. змінами та доповненнями, в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35 – 36, 37. – Ст. 446.

7. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України від 03.10.2017 // Відомості Верховної Ради України. – 2017. – № 48. – Ст.436.

8. Про Кабінет Міністрів України: Закон України від 27 лютого 2014 року (з наступ. змінами та доповненнями) // Відомості Верховної Ради України. – 2014. – № 13. – Ст. 222.

9. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 // Відомості Верховної Ради України. – 2015. – № 2-3. – Ст.12.

10.

11. Господарський процесуальний кодекс України від 6 листопада 2001 р. (з наступ. змінами та доповненнями, в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017) // Відомості Верховного Суду України. – 1992. – № 6. – Ст. 56.

12. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 р. (з наступ. змінами та доповненнями, в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017) // ВВР України. – 2004, № 40–41, 42. – Ст. 492.

13. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини : Закон України від 23 лютого 2006 року // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2006. – № 30. – Ст.26.

14. Про державну службу: Закон України від 10.12.2015 // Відомості Верховного Суду України. – 2016. – № 4. – Ст. 43.

15. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>

16. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

17. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

18. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

19. Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту : Закон України від 8 липня 2011 року // Голос України. – 3 серпня 2011 року. – № 142.

20. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року // Відомості Верховної Ради України – 2001. – №13. – Ст. 65.
21. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків : Закон України від 8 вересня 2005 року// Відомості Верховної Ради України . – 2005. – №52. – Ст. 561.
- 22.Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні : Закон України від 06.09.2012 // Відомості Верховної Ради України . – 2013. – №32. – Ст.412.
23. Про національні меншини в Україні: Закон України від 25 червня 1992 року // Відомості Верховної Ради України . – 1992. – №36. – Ст.529.
24. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства : Закон України від 22 вересня 2011 року // Голос України. – 25 жовтня 2011 року. – № 199.
25. Про заходи щодо реалізації закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» : Постанова Кабінету міністрів України від 14 січня 2009 року № 7 [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>
26. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств та інших органів виконавчої влади : Указ Президента України від 03 жовтня 1992 року № 493 [Електронний ресурс] – Режим доступу : https://minjust.gov.ua/m/str_9546
27. Про державну реєстрацію нормативно-правових актів міністерств, інших органів виконавчої влади : Положення, затв. постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1992 року [Електронний ресурс] – Режим доступу :№ 731. <http://old.minjust.gov.ua/file/30409>

Рішення Конституційного суду України:

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 57 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) Закону України "Про засади державної мовної політики" від 28.02.2018 № 2-р/2018
URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-18>
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини третьої статті 315 Кримінального процесуального кодексу України від 23.11.2017 № 1-р/2017.
URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v001p710-17>
3. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень частини п'ятої статті 21 Закону України "Про свободу совісті та релігійні організації" (справа про завчасне сповіщення про проведення публічних богослужінь, релігійних обрядів, церемоній та процесій) від 08.09.2016 № 6-рп/2016.
URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v006p710-16>
4. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу сьомого частини дев'ятої статті 11 Закону України "Про державну допомогу сім'ям з дітьми" (справа про припинення виплати допомоги при народженні дитини) від 08.06.2016 № 3-рп/2016. URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v003p710-16>
5. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо відповідності Конституції України (конституційності) положення третього речення частини першої статті 13 Закону України "Про психіатричну допомогу" (справа про судовий контроль за госпіталізацією недездатних осіб до психіатричного закладу) від 01.06.2016 № 2-рп/2016.
URL:<http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/v002p710-16>
6. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Солдатова Г.І. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України, статті 44 Кримінально–процесуального кодексу України, статей 268, 271 Кодексу України про адміністративні правопорушення (справа про право вільного вибору захисника) від 16 листопада 2000 року // Офіційний вісник України. – 2000. – № 47. – Ст. 2045.

7. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищої ради юстиції щодо офіційного тлумачення положення пункту 1 частини першої статті 131 Конституції України стосовно внесення Вищою радою юстиції подань про призначення суддів на посади (справа про призначення суддів) від 16 жовтня 2001 року // Офіційний вісник України. – 2001. – № 43. – Ст. 1934.
8. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Сердюка Валерія Анатолійовича про офіційне тлумачення положення частини першої статті 7 Цивільного кодексу Української РСР (справа про поширення відомостей) від 10 квітня 2003 року // Офіційний вісник України. – 2003. – № 17. – Ст. 790.
9. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України про офіційне тлумачення положень частин першої, другої статті 126 Конституції України та частини другої статті 13 Закону України “Про статус суддів” (справа про незалежність суддів як складову їхнього статусу) від 1 грудня 2004 року // Офіційний вісник України. – 2004. – № 49. – Ст. 3220.
10. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Голованя І.В. щодо офіційного тлумачення положень статті 59 Конституції України (справа про право на правову допомогу) від 30 вересня 2009 р. // Вісник Конституційного Суду України. – 2008. – № 6. – С. 32.
11. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 52 народних депутатів України та за конституційним поданням Верховної Ради Автономної Республіки Крим щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 15 Кодексу адміністративного судочинства України, статті 7 Цивільного процесуального кодексу України (справа про мову судочинства) від 22 квітня 2008 р. // Офіційний вісник України. – 2008. – № 33. – Ст. 1102.
12. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним зверненням громадянина Заїченка В.Г. щодо офіційного тлумачення положення пункту 18 частини першої статті 293 Цивільного процесуального кодексу України у взаємозв’язку зі статтею 129 Конституції України (про апеляційне оскарження ухвал суду) від 27 січня 2010 р. // Вісник Конституційного Суду України. – 2010. – № 2. – С. 21.
13. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92, пункту 6 розділу Х «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) // Урядовий кур’єр від 05.10.2005 р. – № 188.
14. Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2007 р. № 1-14/2007 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Кіровоградобленерго» про офіційне тлумачення положень частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (справа щодо кредиторів підприємств

комунальної форми власності) // Офіційний вісник України. – 2007. – № 48. – Ст. 1991.

15. Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2004 р. № 14-рп/2004 (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) // Урядовий кур'єр від 28 липня 2004 р. – № 140.

16. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 16.04.2009 р. (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) // Вісник Конституційного суду України. – 2009. – № 3.

17. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 1 квітня 2010 р. № 10-рп/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10>

18. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 28. – Ст. 109.

19. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 50. – Ст. 3288.

20. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

Збірники рішень і правових позицій КСУ

1. Алфавітно-предметний покажчик до рішень і висновків Конституційного Суду України (1997-2012) / відп. ред. А. С. Головін ; уклад.: В.Є. Дубровський, Л. І. Бірюк, Ю.М. Михеєнко. – К. : Логос, 2012. – 133 с.

2. Правові позиції Конституційного Суду України в рішеннях і висновках (1997-2003 роки) / Чаюн М.Г. та ін. – К.: Атіка, 2003. – 336 с.

3. Конституційний Суд України. Рішення. Висновки (1997-2001): Кн. 1 - 12. – Київ : Юрінком Інтер, 2001, 2011, 2012.

4. Конституційне судочинство в Україні : Рішення і Висновки Конституційного Суду України / упоряд. І. А. Тимченко, В. Є. Дубровський ; голов. ред. М. Ф. Селівон. – К. : Практис, 2005. – 480 с.

5. Конституція України в актах Конституційного Суду України (аналітичний огляд та коментар) / А. А. Стрижак.– К. : Ін Юре, 2010.– 631 с.

6. Питання кримінального права у рішеннях Конституційного Суду України [Текст] / упоряд. Л.П. Брич, В. Є. Ясеницький. - Л. : ПАІС, 2004. - 92 с.

Джерела до окремих тем

Тема I

Нормативно-правові акти та інші документи

1. Загальна декларація прав людини (ООН, 10 грудня 1948 р.) // Офіційний вісник України. – 2008. – № 93. – Ст. 3103.
2. Всемирная декларация Международного союза местных органов власти о роли женщин в местном самоуправлении (Зимбабве, ноябрь 1998 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.owl.ru/win/docum/un/habitat/declar.htm>
3. Декларация про міста та інші населені пункти в новому тисячолітті (ООН, 9 червня 2001 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/995_849
4. Заключение 17 (2002) 1 о втором проекте Всемирной хартии местного самоуправления (Конгресс Местных и Региональных властей Европы, 4–6 июня 2002 г.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : https://wcd.coe.int/ViewDoc.jsp?id=942545&Site=COE#P9_31
5. Декларация щодо забезпечення доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях (Будапешт, 24–25 лютого 2005 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Tolkovanov_Dobre_final.pdf
6. Декларация щодо вирішення питань доброго врядування на місцевому і регіональному рівнях (Європейська Конференція міністрів держав-членів Ради Європи, відповідальних за регіональне та місцеве врядування (Валенсія, 15–16 жовтня 2007 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Tolkovanov_Dobre_final.pdf
7. Європейська Рамкова Конвенція про транскордонне співробітництво між територіальними общинами або властями (Мадрид, 21 травня 1980 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 9. – Ст. 585.
8. Європейська ландшафтна конвенція (Флоренція, 20 жовтня 2000 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 37. – Стор. 133. – Ст. 2566.
9. Європейська хартія регіональних мов або мов меншин (Страсбург, 5 листопада 1992 р.) // Офіційний вісник України. – 2006. – № 50. – Ст. 3381.
10. Європейська хартія місцевого самоврядування (Страсбург, 15.10.1985 р.) // Офіційний вісник України. – 2013. – № 39. – Ст. 1418.

Практика Конституційного Суду України

1. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 50. – Ст. 3288.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним

поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

Література

1. *Батанов О. В.* Місцеве самоврядування в умовах глобалізації / О. В. Батанов ; НАН України ; Відділення історії, філософії і права ; Відділення літератури, мови та мистецтвознавства ; Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького // Міждисциплінарні гуманітарні студії. Серія : Правничі науки. – 2014. – Вип. 1 – К., 2014. – С. 5–14.

2. *Батанов О. В.* Правові акти місцевого самоврядування: нариси про юридичну природу : монографія / О. В. Батанов, В. М. Бесчастний, Ю. В. Делія ; Донец. юрид. ін-т Луган. держ. ун-ту внутр. справ ім. Е. О. Дідоренка. – Донецьк, 2010. – 234 с.

3. *Баймуратов М. О.* Локальна система захисту прав людини в Україні: сутність та становлення / М. О. Баймуратов // Юридична освіта і правова держава : зб. наук. пр. – Одеса, 1997. – С. 96–101.

4. *Кравчук В. М.* Роль суду й прокуратури в забезпеченні законності правових актів місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування : Монографія / В. М. Кравчук ; Волинськ. нац. ун-т ім. Лесі Українки. – Луцьк, 2009. – 228 с.

5. *Олійник А. Ю.* Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні : монографія / А. Ю. Олійник. – К. : Алерта : КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. – 470 с.

6. *Пушкіна О. В.* Система прав і свобод людини та громадянина в Україні: теоретичні і практичні аспекти забезпечення : монографія / О. В. Пушкіна. – К. : Логос, 2006. – 416 с.

7. *Литвиненко І. Л.* Особливості муніципально-правового статусу людини і громадянина в Україні / І. Л. Литвиненко // Держава і право : зб. наук. пр. юрид. і політ. науки. – 2000. – Вип. 8. – С. 175–182.

Тема II

Нормативно-правові акти та інші документи

1. Європейська хартія місцевого самоврядування (Рада Європи, 15 жовтня 1985 р.) // Віче. – 1993. – №6. – С. 33–39.

2. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 року (з наступ. змінами та доповненнями, в редакції Закону № 2147-VIII від 03.10.2017) // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35 – 36, 37. – Ст. 446. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/2747-15>

3. Про службу в органах місцевого самоврядування : Закон України від 07.06.2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 33. – Ст. 175.

4. Про затвердження Загальних правил поведінки державного службовця :

Наказ Головного управління державної служби України від 04.08.2010 № 214 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [//http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10](http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/z1089-10)

5. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 409.

6. Про зупинення дії абзацу другого пункту 2 роз'яснення президії Вишого арбітражного суду України від 26.01.2000 № 02-5/35 «Про деякі питання практики вирішення спорів, пов'язаних з визнанням недійсними актів державних чи інших органів»: Рекомендації Вишого господарського суду № 04-5/934а від 16.08.2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v934a_600-02

7. Декларация Совещания на высоком уровне Генеральной Ассамблеи о верховенстве права на национальном и международном уровнях, принятая Генеральной Ассамблеей Организации Объединенных Наций 24 сентября 2012 года [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.daccess-dds-nu.un.org/doc/UNDOC/LTD/N12/516/53/PDF/N1251653.pdf?OpenElement>.

8. Верховенство права : Доповідь, схвалена Венеційською Комісією на 86-му пленарному засіданні 25–26 березня 2011 р. // Право України. – 2011. – N 10. – С. 168–184.

Практика Конституційного Суду України

1.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 69 Кримінального кодексу України (справа про призначення судом більш м'якого покарання) від 2 листопада 2004 р. № 15-рп/2004 // Офіційний вісник України. – 2004. – № 45. – Ст. 2975.

2.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 16.04.2009 р. (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) // Вісник Конституційного суду України. – 2009. – № 3.

3.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням 50 народних депутатів України щодо офіційного тлумачення окремих положень частини першої статті 4 Цивільного процесуального кодексу України (справа про охоронюваний законом інтерес) // Офіційний вісник України. – 2004. – № 50. – Ст. 3288.

Література

1.Авер'янов В. Б. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / В. Б. Авер'янов, М. А. Бояринцева, І. А. Кресіна та ін. – К. : Наукова думка, 2007. – 586 с.

2.Батанов О. В. Проблеми місцевого самоврядування в Україні в контексті реалізації принципу верховенства права / О. В. Батанов // Часопис Київського університету права. – 2008. – № 1. – С. 62–68.

3.Досвід впровадження стандартів доброго врядування на місцевому рівні в Україні та інших європейських країнах : Зб. наук.-аналіт. та навч.-метод. мат-лів, норм.-прав. актів з питань впровадження стандартів доброго врядування на місц. рівні / В. С. Куйбіда, В. В. Толкованов. – К. : ТОВ «Поліграфічний Центр «Крамар». – 2010. – 258 с. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.slg-coe.org.ua/wp-content/uploads/2012/10/Tolkovanov_Dobre_final.pdf

4.Кодекс адміністративного судочинства України : наук.-практ. комент. / за заг. ред.: С. В. Ківалова, О. М. Пасенюка, О. І. Харитонові. – К. : Прав. єдність, 2009. – 656 с.

5.Козюбра М. Верховенство права та Україна / М. Козюбра // Загальнотеоретичне правознавство, верховенство права та Україна : зб. наук. ст. / гол. ред.: А. Мелешевич. – К. : ДУХ І ЛІТЕРА, 2013. – С. 271–328.

6.Кравчук В. М. Науково-практичний коментар до Кодексу адміністративного судочинства України / В. М. Кравчук. – Харків : Фактор, 2011. – 800 с.

7.Науково-практичний коментар Кодексу адміністративного судочинства України / О. М. Пасенюк, О. Н. Панченко, В. Б. Авер'янов та ін. – К. : Юрінком Інтер, 2009. – 704 с.

8.Пухтецька А. Європейський адміністративний простір і принцип верховенства права : монографія / А. Пухтецька. – К.: Вид-во «Юридична

думка», 2010. – 140 с.

9. Рабінович П. Верховенство права в інтерпретації Страсбурзького суду та Конституційного Суду України / П. Рабінович // Українське право. – 2006. – № 1. – С. 210–220.

10. Уварова О. О. Принципи права у правозастосуванні: загальнотеоретична характеристика : монографія / О. О. Уварова. – Харків : «Друкарня МАДРИД», 2012. – 196 с.

Тема III

Нормативно-правові акти та інші документи

1. Про правовий режим надзвичайного стану : Закон України від 16.03.2000 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1550-14>

2. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/638-15>

3. Про свободу совісті та релігійні організації : Закон України від 23.04.1991 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/987-12>

4. Йоганесбурзькі принципи. Національна безпека, свобода висловлювання і доступ до інформації (Йоганесбург, 01.10.1995 р.) : неофіц. пер. О. Дащаківської [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [// www.ji.lviv.ua/n32texts/johannesburg.htm](http://www.ji.lviv.ua/n32texts/johannesburg.htm)

5. Лимбургские принципы осуществления Международного Пакта об экономических, социальных и культурных правах (Маастрихт, 2–6 июня 1986 г.) : UN doc/ E/CN.4/1987/17 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/RLimburg uidelines.html>

6. Сиракузские принципы толкования ограничений и отступлений от положений Международного пакта о гражданских и политических правах : Документ ООН E/CN.4/1985/4, Приложение (1985) [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://legislationline.org/ru/documents/action/popup/id/14624>

7. Резолюція (77) 31 Комітету Міністрів Ради Європи від 28 вересня 1977 р. про захист особи стосовно актів адміністративних органів // Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упор. В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – С. 459–469.

8. Рекомендація Комітету Міністрів Ради Європи від 11 березня 1980 р. № (80) 2 щодо здійснення дискреційних повноважень адміністративними органами // Адміністративна процедура та адміністративні послуги. Зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упор. В. П. Тимошук. – К. : Факт, 2003. – С. 470–479.

Практика Конституційного Суду України

1. Рішення Конституційного Суду України від 22 вересня 2005 р. № 5-рп/2005 у справі за конституційним поданням 51 народного депутата України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень статті 92,

пункту 6 розділу X «Перехідні положення» Земельного кодексу України (справа про постійне користування земельними ділянками) // Урядовий кур'єр від 05.10.2005 р. – № 188.

2.Рішення Конституційного Суду України від 20 червня 2007 р. № 1-14/2007 у справі за конституційним зверненням відкритого акціонерного товариства «Кіровоградобленерго» про офіційне тлумачення положень частини восьмої статті 5 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» (справа щодо кредиторів підприємств комунальної форми власності) // Офіційний вісник України. – 2007. – № 48. – Ст. 1991.

3.Рішення Конституційного Суду України від 7 липня 2004 р. № 14-рп/2004 (справа про граничний вік кандидата на посаду керівника вищого навчального закладу) // Урядовий кур'єр від 28 липня 2004 р. – № 140.

Практика Європейського суду з прав людини

1. Case of Malone v. The United Kingdom. Application no. 8691/79 : Judgment Strasbourg, 2 August 1984 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57533#> {«itemid»:[«001-57533»]}

2. Handyside v. the United Kingdom. Application no. 5493/72 : JUDGMENT. Strasbourg, 7 December 1976 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://hudoc.echr.coe.int/sites/eng/pages/search.aspx?i=001-57499#> {«itemid»:[«001-57499»]}

3. Рішення у справі «Полторацький проти України» від 29 квітня 2003 р. // Європейський суд з прав людини. Базові матеріали. Застосування практики. – К.: Український Центр правничих студій, 2003. – С. 345–349.

Література

1. Питання заборони та протидії питанню заборони та протидії дискримінації : методичні рекомендації для юристів / Упоряд. Хрystова Г., К., 2015: [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.ombudsman.gov.ua/files/alena/GuidelinesFinal26-05.pdf
2. Андрущенко К. А. Правовий зміст концепції «Margine of appreciation» в діяльності Європейського суду з прав людини / К. А. Андрущенко // Український часопис міжнародного права. – 2012. – № 3. – С. 28–34.
3. Котляр Д. Публічна інформація з обмеженим доступом // Закон України «Про доступ до публічної інформації» : наук.-пр. коментар / Р. Головенко, Д. Котляр, О. Нестеренко, Т. Шевченко. – К. : 2012. – С. 64–119 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.president.gov.ua/docs/comment_apr_final.pdf
4. Конституція України : наук.-практ. коментар / ред. В. Я. Тацій, О. В. Петришин, Ю. Г. Барабаш. – Харків : Право, 2011. – С. 120–121.
5. Олуйко В. До питання про межі державної влади (критичні замітки) / В. Олуйко, Р. Кондратьєв // Право України. – 2003. – № 2. – С. 17–22.
6. Рабінович С. П. Справедливість як домірність і як рівність: оцінка правомірності обмежень прав людини в практиці Конституційного Суду України / С. П. Рабінович // Судова практика. – 2010. – № 3. – С. 34–41.
7. Селівон М. Критерії обмеження прав людини у практиці Конституційного правосуддя // Вісн. Конституц. Суду України. – 2005. – № 3. – С. 35–52.
8. Стрекалов А. Є. Міжнародно-правові стандарти щодо обмеження основних прав і свобод людини і громадянина / А.Є. Стрекалов // Актуальні проблеми права: теорія та практика. – № 25. – 2012. – С. 507–512.

Тема IV

Нормативно-правові акти та інші документи

1. Кодекс адміністративного судочинства від 06.07.2005 р. із змінами від 16 березня 2006 р., від 20 вересня 2006 р., від 01.12.2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2005. – № 35–36, № 37. – Ст. 446.
2. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 40–41, 42. – Ст. 492. (з наст. змінами та доповненнями).
3. Господарський процесуальний кодекс України від 06.11.1991 // Відомості Верховної Ради України. – 1992. № 6. – Ст. 56. (з наст. змінами та доповненнями)
4. Про звернення громадян : Закон України від 02.10.1996 р. із змінами від 20 листопада 2003 р., від 20 січня 2005 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 47. – Ст. 256.
5. Про судоустрій і статус суддів : Закон України від 07.07.2010 // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – №41–42, №43, №44–45. – Ст. 529.

6. Про Конституційний Суд України : Закон України від 16.10.1996 р. із змінами від 03 серпня 2006 р., від 04 серпня 2006 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 49. – Ст. 272.

7. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 // Відомості Верховної Ради України. – 2013. – № 32. – Ст. 409.

8. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21.05.1997 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – №24. – Ст. 170.

9. Порядок контролю за здійсненням органами місцевого самоврядування делегованих повноважень органів виконавчої влади, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 9 березня 1999 р. № 339 (зі змінами) // zakon.rada.gov.ua/laws/show/339-99-п

Практика вищих судових інстанцій України

1.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Харківської міської ради щодо офіційного тлумачення положень частини другої статті 19, статті 144 Конституції України, статті 25, частини чотирнадцятої статті 46, частин першої, десятої статті 59 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» від 16.04.2009 р. (справа про скасування актів органів місцевого самоврядування) // Вісник Конституційного суду України. – 2009. – № 3.

2.Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Вищого адміністративного суду України щодо офіційного тлумачення положень частини першої статті 143 Конституції України, пунктів «а», «б», «в», «г» статті 12 Земельного кодексу України, пункту 1 частини першої статті 17 Кодексу адміністративного судочинства України від 1 квітня 2010 р. № 10-рп/2010 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/v010p710-10>

3.Про окремі питання юрисдикції адміністративних судів : Постанова Пленуму ВАС України від 20.05.2013 р. № 8 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/go/v0008760-13>

4.Про деякі питання юрисдикції загальних судів та визначення підсудності цивільних справ : Постанова Пленуму Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 01.03.2013 р. № 3 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0003740-13>

5.Про судові рішення в адміністративній справі : Постанова Пленуму ВАС України від 20.05.2013 № 7 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/v0007760-13>

Практика Європейського суду з прав людини

1.Справа «Рисовський проти України» (Заява № 29979/04). Страсбург, 20 жовтня 2011 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_854

2.Справа «Україна-Тюмень» проти України» (Заява N 22603/02) : Рішення (щодо суті). Страсбург, 22 листопада 2007 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://zakon.nau.ua/doc/?code=974_595

Література

1.*Бориславська О.* Проблеми органів місцевого самоврядування у виконанні делегованих повноважень // *О. Бориславська, Н. Янюк* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lawyer.org.ua/?d=680&i=&w=r>

2.*Мірошниченко А. М.* Правові наслідки незаконних адміністративних актів / *А. М. Мірошниченко* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.amm.org.ua/Miroshnychenko_Validity_of_administrative_acts.docx

3.*Пасенюк О.* Розмежування видів судової юрисдикції : Огляд ЗМІ // *Юридичний вісник України* № 21 (725) від 23 травня 2009 р. [Електронний

ресурс]. – Режим доступу: http://www.vasu.gov.ua/en/imp_sub.html?_m=publications&_t=rec&id=1069

4. Проект Адміністративно-процедурного кодексу України від 11472 від 03.12.2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=44893

5. *Сорочкін О.* Вдосконалення процедури адміністративного оскарження рішень, дій та бездіяльності виконавчих органів місцевого самоврядування (для громадян та правозахисників) / О. Сорочкін, А. Школик, Я. Жукровський. – Львів : Регіональний громадський благодійний фонд «Право і демократія», 2005. – 32 с.

6. *Тимощук В. П.* Адміністративні акти: процедура прийняття та припинення дії : монографія / В. П. Тимощук. – К.: «Конус-Ю», 2010. – 296 с.

7. *Школик А.* Скасування та відкликання індивідуальних адміністративних актів / А. Школик // Вісник Львівського університету. – Сер. юрид. 2013. – Вип. 58. – С. 176–181.

Тема V

Нормативно-правові акти та інші документи

1. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля (Орхуська конвенція; ООН, 25 червня 1998 р.) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_015

2. Про доступ до офіційних документів : рекомендації Ради Європи : від 21.02.2002 р. № R (2002) 2 [Електронний документ]. – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/994_a33.

3. Про доступ до інформації, що перебуває в розпорядженні державних органів : Рек. № R (81) 19 Ком. міністрів державам–членам Ради Європи // Доступ до інформації та електронне урядування / авт.-упоряд. М. С. Демкова, М. В. Фігель. – К. : Факт, 2004. – С. 188–192.

4. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 32. – Ст. 314.

5. Про державну таємницю : Закон України від 21.01.1994 р. № 3855-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 16. – Ст. 93.

6. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – № 13. – Ст. 83.

7. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації: Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 49. – Ст. 299.

8. Про інформацію : Закон України : від 02.10.1992 р. № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.

9. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – №

1. – Ст. 1.

10. Про затвердження Переліку відомостей, що становлять службову інформацію, і яким надається гриф обмеження доступу «Для службового користування» : розпорядження донецької обласної державної адміністрації : від 19.07.2011 р. № 389 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://donoda.gov.ua/main/ua/catalog/item/1623.htm>

11. Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007–2015 роки : Закон України : від 09.01.2007 р. № 537-V // Відомості Верховної Ради України. – 2007. – № 12. – Ст. 102.

Судова практика

1. Щодо забезпечення виконання законодавства України про інформацію : розпорядження Голови Конституційного Суду України : від 18.05.2011 р. №30/2011 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ccu.gov.ua/uk/publish/article/151353>.

2. Узагальнення практики розгляду та вирішення адміністративними судами справ, пов'язаних із застосуванням положень Закону України «Про доступ до публічної інформації» [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.vaas.gov.ua/?action=menu&id_menu=164&type=1&module=0.

Література

1. Ващук О. Про відповідальність службовців за порушення Закону «Про доступ до публічної інформації» (01.06.2011) / О. Ващук [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.gromada.lviv.ua/blog/205>

2. Ліпкан В. А. Інформаційні права і свободи людини та громадянина / В. А. Ліпкан, Ю. Є. Максименко // Підприємництво, господарство і право. – 2011. – № 9. – С. 64–68.

3. Карвер Р. Свобода інформації. Теорія та практика / Р. Карвер, Л. Гамерер, С. Бучанан та ін. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://eu.prostir.ua/library/1601.html>

4. Нестеренко О. В. Право на доступ до інформації в Україні: конституційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.02. – Харків, 2008. – 22 с.

5. Право на доступ до інформації як елемент правового статусу особи : роз'яснення Міністерства юстиції України : від 03.05.2012 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/n0012323-12>.

6. Цимбалюк В. С. Інформаційне право (основи теорії і практики) : монографія / В. С. Цимбалюк. – К. : «Освіта України», 2010. – 388 с.

Тема VI

Нормативно-правові акти та інші документи

1. Руководящие принципы по свободе мирных собраний. – Изд. 2-е : Подготовлены советом экспертов БДИПЧ ОБСЕ по вопросам свободы собраний и Европейской комиссией за демократию через право (венецианской комиссией) совета европы (Варшава – Страсбург, 2010 г.) [Електронний

- ресурс]. – Режим доступу: <http://www.osce.org/ru/odihr/83237?download=true>
2. Цивільний кодекс України : від 16.01.2003 р. // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – №№ 40–44. – Ст. 356.
3. Кодекс адміністративного судочинства України від 6 липня 2005 р. № 2747-IV // Офіційний вісник України. – 2005. – № 32. – Ст. 11.
4. Про державну охорону органів державної влади України та посадових осіб : Закон України від 4 березня 1998 р. // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 35. – Ст. 236.
5. Про місцеве самоврядування в Україні : Закон України від 21 травня 1997 р. № 280/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1997. – № 24. – Ст. 170.
6. Про місцеві державні адміністрації : Закон України від 9 квітня 1999 р. № 586-XIV // Відомості Верховної Ради України. – 1999. – № 20–21. – Ст. 190.
7. Про основи національної безпеки України : Закон України від 19.06.2003 року // Відомості Верховної Ради України. – 2003. – № 39. – Ст. 351.
8. Положення про загальні збори громадян за місцем проживання в Україні, затверджене Постановою Верховної Ради України від 17 грудня 1993 р. № 3748-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1994. – № 6. – Ст. 30.
9. Про затвердження Статуту патрульно-постової служби міліції України: Наказ МВС України № 404 від 28 липня 1994 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua>.

Практика вищих судових інстанцій України

1. Рішення Конституційного Суду України від 19 квітня 2001 р. № 4-рп/2001 у справі за конституційним поданням Міністерства внутрішніх справ України щодо офіційного тлумачення положення частини першої статті 39 Конституції України про завчасне сповіщення органів виконавчої влади чи органів місцевого самоврядування про проведення зборів, мітингів, походів і демонстрацій (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) // Офіційний вісник України. – 2003. – № 28. – Ст. 109.
2. Про практику застосування адміністративними судами законодавства під час розгляду та вирішення справ стосовно реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо) : Постанова Пленуму Вищого адміністративного суду України № 6 від 21 травня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v0006760-12/conv>
3. Довідка Вищого адміністративного суду України від 1 квітня 2012 р. щодо вивчення та узагальнення практики застосування адміністративними судами законодавства під час розгляду та вирішення впродовж 2010–2011 років справ стосовно реалізації права на мирні зібрання (збори, мітинги, походи, демонстрації тощо) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/n0002760-12>

Практика Європейського суду з прав людини

1. Справа «Веренцов проти України» (Заява № 20372/11) Страсбург, 11 квітня 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_945

2.Справа «Трофимчук проти України» (Заява № 4241/03) (Страсбург, 28 жовтня 2010 року) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_846

3.Справа «Шмушкович проти України» (Заява № 3276/10) Страсбург, 14 листопада 2013 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/974_990

Література

1.*Авакьян С. А.* Конституционное право России / С. А. Авакьян. – Т. 1. – М. : Юристъ, 2005. – 719 с.

2.*Васьковська О. В.* Конституційне право на мирні збори та механізм його реалізації в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / О. В. Васьковська. – К., 2007. – 19 с.

3.*Денісова М. М.* Правове забезпечення реалізації конституційного права на мирні зібрання в Україні : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / М. М. Денісова. – Х., 2010. – 19 с.

4.*Лемішко Ю. М.* Конституційно-правові основи участі громадян України у масових публічних заходах : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук / Ю. М. Лемішко. – Х., 2009. – 20 с.

5.Про мирні зібрання : Проект Закону України № 2450 від 06.05.2008 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=32431.

6.Свобода мирних зібрань потребує термінових рішень : Інформаційний дайджест. Свобода мирних зібрань. 27 березня 2014 р. // Український незалежний центр політичних досліджень [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ucipr.kiev.ua/publications/svoboda-mirnikh-zibran-potrebue-terminovikh-rishen>

8. ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ В ІНТЕРНЕТІ

1. Верховна Рада України : Офіційний сайт <http://portal.rada.gov.ua/>
2. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини : офіційний сайт www.ombudsman.gov.ua/
3. Конституційний Суд України : Офіційний сайт www.ccu.gov.ua/
4. Верховний Суд : Офіційний сайт: https://supreme.court.gov.ua/supreme/presentation/el_vidan/
5. Верховний Суд України: Офіційний сайт: <http://www.scourt.gov.ua/>
6. Європейська комісія за демократію через право (Венеціанська комісія) European commission for democracy through law. (Venice Commission) : Офіційний сайт www.venice.coe.int
7. Європейський суд з прав людини (European Court of Human Rights) : Офіційний сайт <https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=applicants/rus&c>
8. Верховний комісар ООН з прав людини : Офіційний сайт <http://www.ohchr.org/RU/AboutUs/Pages/HighCommissioner.aspx>
9. Рада ООН з прав людини / Human Rights Council. Офіційний сайт <http://www.ohchr.org/RU/HRBodies/HRC/Pages/Home.aspx>
10. Комітет ООН з прав людини / Human Rights Committee (CCPR). Офіційний сайт <http://www.ohchr.org/RU/HRBodies/CCPR/Pages/CCPRIndex.aspx>
11. Бюро з демократичних інститутів і прав людини / Office for Democratic Institutions and Human Rights) <https://www.osce.org/odihr/>

ПАКЕТ КОНТРОЛЬНИХ ЗАВДАНЬ
спеціального курсу «Конституційно-правове забезпечення прав людини і громадянина в діяльності публічної влади»

1. Вкажіть, якими видами правових актів можуть встановлюватись винятки із загального правила про тотожність прав, свобод і обов'язків іноземців, які перебувають в Україні на законних підставах, із правами, свободами і обов'язками громадян України:

- лише Конституцією України
- Конституцією, законами чи міжнародними договорами України
- Конституцією, законами України і постановами Верховної Ради України
- Конституцією та Законом України «Про Регламент Верховної Ради України»
- Конституцією, законами України і указами Президента України

2. Вкажіть, у яких із наведених нижче відповідях правильно зазначено форми дискримінації:

- пряма дискримінація
- активна дискримінація
- ретроспективна дискримінація
- пасивна дискримінація
- антикорупційна дискримінація

3. При внесенні змін до чинних законів НЕ допускається _____:

- розширення змісту існуючих прав і свобод
- встановлення додаткових гарантій існуючих прав і свобод
- звуження змісту існуючих прав і свобод
- розширення змісту повноважень органів державної влади
- звуження змісту повноважень посадових осіб

4. При прийнятті нових законів НЕ допускається _____:

- розширення обсягу існуючих свобод
- розширення обсягу гарантій існуючих прав
- звуження обсягу існуючих свобод
- розширення обсягу повноважень органів державної влади
- звуження обсягу повноважень органів державної влади

5. Вкажіть, які заходи, згідно з Конституцією України, забезпечують рівність прав чоловіка і жінки:

- встановлення пенсійних пільг
- встановлення податкових пільг
- надання жінкам неоплачуваних відпусток
- надання додаткових неоплачуваних відпусток чоловікам, які працюють в особливих умовах
- преміальні виплати чоловікам, які працюють в особливих умовах

6. Вкажіть, які із зазначених вище видів допомоги є об'єктами конституційного права людини _____:

- професійна конституційна допомога
- швидка прокурорська допомога
- професійна правнича допомога
- невідкладна юридична допомога
- тимчасова адвокатська допомога

7. Вкажіть, які правові наслідки виникають у разі недоведення нормативно-правових актів, що визначають права, свободи та обов'язки громадян, до відома населення у порядку, встановленому законом:

- такі нормативно-правові акти є індивідуальними
- такі нормативно-правові акти є нечинними
- такі нормативно-правові акти є оспорюваними
- такі нормативно-правові акти є тимчасовими
- такі нормативно-правові акти втрачають чинність

8. Вкажіть, які з наведених нижче конституційних прав і свобод людини і громадянина можуть бути обмежені в умовах надзвичайного стану:

- право громадянина України не бути виданим іншій державі
- право кожного на свободу світогляду і віросповідання
- право кожного знати свої права і обов'язки
- право кожного на свободу та особисту недоторканність
- право кожного на життя

9. Які із зазначених нижче осіб можуть бути членами політичних партій в Україні:

- апатриди
- іноземці
- біженці
- громадяни України
- особи, які потребують тимчасового захисту

10. Вкажіть, які із нижче перелічених осіб НЕ можуть бути членами політичних партій в Україні:

- громадяни України, які постійно проживають в Україні
- біженці
- дієздатні громадяни України
- повнолітні громадяни України
- народні депутати України

11. Які заходи, згідно із Законом України «Про політичні партії в Україні», може бути вжито до політичної партії у разі порушення нею Конституції та законів України:

- анулювання реєстраційного свідоцтва
- примусове видворення членів вищого керівного органу політичної партії за межі України
- попередження про недопущення незаконної діяльності
- попередження про можливу заборону політичної партії
- конфіскація майна політичної партії

12. Згідно з Конституцією України право на свободу світогляду і віросповідання включає _____:

- право вести релігійну діяльність
- право вести атеїстичну діяльність
- право на державне фінансування релігійної діяльності
- обов'язок нести військову службу відповідно до закону
- обов'язок нести альтернативну невійськову службу відповідно до закону

13. Згідно із законом, повідомлення державних органів про утворення релігійної громади є _____:

- не є обов'язковим, крім випадків, визначених у законі

- є обов'язковим, крім випадків, визначених у законі
- не є обов'язковим
- є обов'язковим
- є рекомендованим, крім випадків, визначених в законі

14.В якому порядку може здійснюватись заборона діяльності об'єднань громадян (оберіть правильну відповідь):

- в судовому або адміністративному
- в судовому та адміністративному
- виключно в судовому
- в адміністративному порядку за попередньою згодою Верховної Ради України
- за рішенням керівних органів об'єднань громадян

15.3 якою метою можуть встановлюватись обмеження щодо реалізації права громадян збиратися мирно, без зброї і проводити походи (оберіть правильну відповідь):

- запобігання порушенням суспільної моралі
- забезпечення відомчих інтересів органів місцевого самоврядування
- забезпечення інтересів посадових осіб органів державної влади
- забезпечення інтересів службових осіб органів місцевого самоврядування
- запобігання заворушенням

16.Якими органами влади, згідно з Конституцією України, можуть встановлюватись обмеження щодо реалізації громадянами України права збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації (оберіть правильну відповідь):

- Верховною Радою УРСР
- Президентом України
- Кабінетом Міністрів України
- органами місцевого самоврядування та місцевими державними адміністраціями
- судом

17.До конституційних прав заарештованого належать _____:

- можливість з моменту затримання вільно користуватись засобами мобільного зв'язку
- можливість користуватись засобами мобільного зв'язку протягом сімдесяти двох годин з моменту затримання
- можливість після спливу трьох годин з моменту затримання користуватись правничою допомогою захисника
- можливість з моменту затримання користуватись правничою допомогою захисника
- можливість оскаржити свій арешт до Конституційного Суду України

18.До конституційних прав затриманого належать (оберіть правильну відповідь):

- право бути невідкладно повідомленим про мотиви затримання
- право бути невідкладно повідомленим про поточну політичну ситуацію в державі
- право бути невідкладно повідомленим про інших осіб, підозрюваних у вчиненні злочину
- право бути невідкладно повідомленим про свої соціально-економічні права
- право протягом двадцяти чотирьох годин одержати вмотивоване рішення суду про тримання під вартою

19.Які з наведених нижче конституційних прав і свобод людини і громадянина можуть бути обмежені в умовах воєнного стану:

- право громадянина України не бути виданим іншій державі
- право кожного знати свої права і обов'язки
- право кожного на свободу та особисту недоторканність

- право кожного не бути підданим катуванню
- право громадян на свободу об'єднання в політичні партії

20. Вкажіть, які з наведених нижче конституційних прав і свобод людини і громадянина НЕ можуть бути обмежені в умовах воєнного стану:

- право на відшкодування за рахунок держави матеріальної шкоди, завданої незаконними рішеннями органів державної влади
- право громадян на свободу об'єднання в політичні партії
- право громадян збиратись мирно, без зброї
- право на свободу світогляду і віросповідання
- право на недоторканність житла

21. Вкажіть, у яких випадках допускається зворотна дія закону в часі:

- коли закон скасовує відповідальність особи
- коли закон підвищує відповідальність особи
- коли закон встановлює відповідальність особи
- коли вчинене особою діяння є особливо тяжким
- коли особою вчинено злочин незначної тяжкості

22. Вкажіть, у яких випадках допускається зворотна дія в часі підзаконних нормативно-правових актів:

- коли особою вперше вчинено кримінальний проступок
- коли закон встановлює відповідальність особи
- коли вчинене особою протиправне діяння є особливо тяжким
- коли особою вчинено злочин середньої тяжкості
- коли закон пом'якшує відповідальність особи

23. Яку дію в часі можуть мати підзаконні нормативно-правові акти, які скасовують відповідальність особи (оберіть правильну відповідь):

- тільки пряму дію в часі
- зворотну дію в часі
- тільки переживаючу дію в часі
- не можуть мати жодної дії в часі, натомість мають тільки дію за колом осіб
- тільки опосередковану дію в часі

24. Яку дію в часі можуть мати підзаконні нормативно-правові акти, які пом'якшують відповідальність особи (оберіть правильну відповідь):

- тільки пряму
- тільки зворотну
- тільки переживаючу
- зворотну
- тільки непряму

25. Умовою звернення за захистом своїх прав і свобод людини до відповідних міжнародних судових установ, членом або учасником яких є Україна, є (оберіть правильну відповідь):

- використання всіх національних засобів юридичного захисту
- невикористання всіх національних засобів юридичного захисту
- невикористання всіх можливих засобів юридичного захисту
- використання всіх міжнародних засобів юридичного захисту
- використання всіх доступних особі засобів самозахисту

26. Умовою звернення за захистом своїх прав і свобод людини до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна, є (оберіть правильну відповідь):

- використання всіх національних та міжнародних засобів юридичного захисту
- використання всіх доступних засобів юридичного захисту
- використання всіх національних засобів юридичного захисту
- невикористання всіх міжнародних засобів юридичного захисту
- невикористання всіх доступних засобів самозахисту

27. Вкажіть, у якій відповіді правильно вказана підстава звернення до Конституційного Суду України із конституційною скаргою:

- особа вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон суперечить міжнародному договору України
- особа вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон суперечить Конституції України
- особа вважає, що застосований в остаточному судовому рішенні в її справі закон суперечить іншому закону України
- особа вважає, що судові рішення в її справі суперечить Конституції України
- особа вважає, що судові рішення в її справі суперечить міжнародному договору України

28. У якій відповіді правильно вказано види суб'єктів, які мають право звернутись до Конституційного Суду України з конституційною скаргою:

- тільки громадяни України
- кожна людина
- органи державної влади
- органи державної влади та органи місцевого самоврядування
- посадові особи органів державної влади

29. Умовою для звернення до Конституційного Суду України із конституційною скаргою є (оберіть правильну відповідь):

- вичерпання міжнародних засобів юридичного захисту
- вичерпання всіх можливих засобів юридичного захисту
- використання всіх доступних особі засобів самозахисту
- вичерпання всіх інших національних засобів юридичного захисту
- відсутність міжнародних засобів юридичного захисту

30. Якими із зазначених нижче видів нормативно-правових актів можуть визначатись гарантії конституційних прав і свобод людини і громадянина (оберіть правильну відповідь):

- виключно законами України
- виключно Конституцією України
- законами України і постановами Верховної Ради України
- законами України, постановами Верховної Ради України та указами Президента України
- законами України, постановами Верховної Ради України, указами Президента України та постановами Кабінету Міністрів України